

HAYDN-I ZENE ÉS A HAJDANI ZENE

Brian Robins beszélgetőtársa Vashegyi György

Opera Magazine, 2025. március

Amikor valaki először találkozik Vashegyi Györggyel, alkata alapján az a benyomása támad, hogy olyan, mint egy atyáskodó, könnyen lekenyerezhető nagybácsi. Csakhogy ez pusztán illúzió. Vashegyi György ugyanis 30 éve az egyik legtevékenyebb zenész Magyarországon, aki nem csupán a fősodort képviselő operák és szimfonikus művek előadója, hanem a régizene tolmácsolásából is kiveszi a részét. Teszi mindezt az általa 1990-ben Purcell *Dido és Aeneas* című operája koncertváltozatának megszólaltatására alapított Purcell Kórus, valamint a következő évben debütáló Orfeo Zenekar élén. 2000-ben Budapesten, a Magyar Állami Operaház színpadán ez a zenekar adta elő elsőként korabeli hangszerekkel Haydn *Aki hűtlen, pórul jár* című vígoperáját. Ugyanerre az operára esett a választás az Esterházy-család gyönyörűen felújított palotájában Eszterházában rendezett Haydneum Fesztivál megnyitóján is. A régizene kutatására és népszerűsítésére 2021-ben a Versailles-i Centre de Musique Baroque nyomán itt létrehozott Haydneum-központ új távlatokat nyit a rendszeres fellépésre szerződtetett Vashegyi, valamint az általa vezetett kórus és zenekar előtt. A II. Haydneum Fesztivál alkalmával az újságírók számára tartott ebéden Vashegyi a zenetudós lelkesedésével üdvözölte a vállalkozást. „Az ember úgy érzi mintha Haydn előtt Eszterházában a zenében semmi sem történt volna, de ez egyáltalán nem igaz. Elődje Bach kortársa, a nagy zeneszerző Gregor Joseph Werner volt, aki Fux bécsi barokk stílusában komponált. Az Országos Széchényi Könyvtár 340 Werner-kötetet őriz Budapesten, és Magyarországon található a Haydn-kéziratok legnagyobb gyűjteménye is.” Kis idő elteltével visszasétáltunk a kastélyba, itt Vashegyi egy bájos szobára lelt, ahol leülhettünk beszélgetni.

Haydn-központ: az Esterházy-kastély

Vashegyi György

Először *A lakatlan szigetre* terelődött a szó, arra a Haydn-operára, amely az előző este csendült fel a kastély varázslatos Apolló-termében. „Haydn sose tagadta, hogy operáit egyedi körülmények közé, egyedi helyszínre, az Esterházy-kastély operaháza számára írta. Ez alól az egyetlen kivétel az utolsó mű, amelyet londoni bemutatásra szánt – magyarázza Vashegyi. – A Lakatlan sziget 1779 őszére datálható. Az eredeti operaház néhány héttel a bemutató előtt leégett, így Haydn kénytelen volt az operát koncertváltozatban előadni a kastély marionettszínházában. Haydn életművében ez a mű forradalmi operának tekinthető. Először is ez a legrövidebb: ráfér egyetlen CD-re, és nem kell hozzá kórus, csak négy énekes és egy kicsinyke zenekar. Ami azt illeti, a helyi kórus nem volt valami fényes; mert nem hivatásos énekesekből állt, tehát talán a szolgákat kellett az „Evviva!” eléneklésre fogni, de kétlem, hogy a lendületes fúgákat is ők énekelték! Ez a Haydn által megzenésített egyetlen teljes Metastasio-librettó. Csak egyetlen együttes tételt írt bele, és az összes recitativót *accompagnato* stílusban komponálta. Sok benne a csodás dallam, és Haydn személyesen is kötődött a műhöz, hiszen a Szilvia szerepét éneklő fiatal szoprán, Luigia Polzelli Haydn szeretője volt. Az Orfeo Zenekarral már 20 éve játsszuk, így különleges alkalom volt számunkra az idei második Haydneum megnyitóján bemutatkozni vele.” Arról még nincs döntés, melyik operát mutatják be 2025-ben? „Valószínűleg *Az igazi állhatatosság* lesz az. Érdemes megemlíteni, hogy Haydn összes operájának felvételére egy teljes körű, 15 év alatt megvalósuló projektet tervezünk. Megérdemlik, hogy jobban megismerjük őket.”

Az operalemezek gyűjtőinek körében Vashegyi neve leginkább a francia barokk zeneművekhez kapcsolódik, amelyekből elképesztő mennyiségű felvételt készített. Mit talált vonzónak ebben a repertoárban, amelynek az előadására a nem francia karmesterek ilyen nyomatékka alig vállalkoztak? „Nos, azt hiszem, el kell ismerni, hogy a két első úttörő, John Eliot Gardiner és William Christie nem francia. Az egyik angol, a másik amerikai, és mindkettő a francia kultúra szerelmese. Nekem az a nagy szerencsém, hogy a 70-es években nőttek fel, amikor Bach állt a német kultúra középpontjában, majd Gardinernek és Christie-nek hála 23 évesen beleszerettem Rameau-ba.” A zenéjének melyik eleme ragadta magával? „Szeirntem Rameau végtelen szépsége és a végtelen erő. Ugye ismeri a *Castor és Pollux* második felvonásában a *divertimentót*, amikor Pollux apja, Jupiter megmutatja neki az élet végtelen örömeit, amelyben nem lesz része, ha a testvére, Castor helyett ő marad az alvilágban. „Connaissez notre puissance, jeune immortel, ou courez vous?” [„Ismerd meg hatalmunk, ifjú halhatatlan, mondd, merre sietsz?”] énekli Hébé kísérete, és ekkor valóban maga Rameau szól hozzánk: "Ismerd a hatalmam, a végtelen erőm most szólít téged." Ez a parttalan erő a zenében és a zene szépségében teljesedik ki. És a francia alexandrinus miatt, illetve mivel a francia poézis a németül vagy más nyelven írt költészethez képest szabálytalan, egyszerűen megjósolhatatlan, hogy mire fut ki ez a zenei frázis. Rameau minden frázisa egy titokzatos utazásra hív, és aki hallgatja, nem tudja, mikor lesz vége. Rameau szépsége végtelen; aki egyszer találkozik vele, nélküle nem élhet tovább!”

A legsikeresebb francia barokk operáknak gyakran különböző átdolgozásai vannak, amelyek gyakran módosításokat és néha új zenét is tartalmaznak. Vashegyi György milyen szempontok szerint választ ezek közül? „Ha egy ilyen remekműről készítünk hangfelvételt, megpróbálunk egy olyan változatot felkutatni, amely néhány korábban még nem rögzített zenei elemet tartalmaz, mert Rameau megérdemli, hogy minden hangja elérhető legyen. A *Dardanus* esetében, amelyet 2020-ben a Glossa megbízásából rögzítettünk, ez a szempont még fontosabb volt, mert a második 1744-es változat körülbelül 40 perc olyan rendkívül szép zenét tartalmaz, amelyet korábban soha nem játszottak, és nem is rögzítettek. A karmesterek gyakran különböző verziókat próbálnak összeilleszteni, de *Dardanus* esetében erről szó se lehet. Itt döntenie kell.”

Abban, ahogy Vashegyi a francia barokk operával foglalkozik, az a leginkább szembetűnő, hogy a figyelme egyáltalán nem korlátozódik Rameau-ra és a kortársai által alkotott ismertebb operákra. A korábban fel nem vett operák közül Jean-Baptiste Stuck *Polydore* című műve a megvilágosodással járó felfedezés kiváló példája, hiszen fondorlatosan ötvözi a francia és az olasz opera elemeit. „Igen, Stuck Livornóban született, és tudomásom szerint talán az egyetlen szerző, aki Olaszországban *opera seria*-t ír, Párizsban pedig *tragedie lyrique*-et szerez.

Szünet Eszterházán

Azért választottuk ezt a darabot, mert Franciaország régence korszakára [1715-23] akartunk emlékezni. Stuck a XIV. Lajos halálától XV: Lajos uralkodásának kezdetig terjedő régence korszak egyik legfontosabb zeneszerzője volt. Orléans-i Fülöp régens még XIV. Lajosnál is nagyobb zeneimádó volt; zenemesterként előbb Charpentier-t, majd Charles-Hubert Gervais-t foglalkoztatta, aki számomra szintén nagyon fontos zeneszerző. Nagyon büszke vagyok arra, hogy felvettük a *Hypermnestre*-t, mert Rameau és Leclair mellett valószínűleg Gervais a kedvenc francia barokk zeneszerzőm.” Elárulom, hogy a kedvenc francia operáim közül nálam Rameau után valószínűleg Leclair *Scylla et Glaucus* című műve áll a sorban, amit Vashegyi szintén lemezre vett. Hogyan értékelné ezt a darabot? „Nicholas McGegant idézhetném, aki azt mondta: Minden Rameau-művet szeretek, valamint a *Scylla et Glaucus*-t!” Ami annyit jelent, hogy vagy Rameau, vagy Rameau és a többiek. Szerintem Lully is az utóbbiak közé tartozik. ”Úgy gondolom, Lully jobban kötődik a francia színházhoz, és ez az oka annak, hogy teljes Lully-operaprodukciót nem készítettünk még Magyarországon. 2026-ban megpróbálunk összehozni egy új *Armide* produkciót, de azt az utolsó felújított változatot fogjuk játszani, amelyet Párizsi Opera 1761-ben mutatott be. Egyébként a Glossa hamarosan újabb ismeretlen operát ad ki. Néhány évvel ezelőtt rögzítette, de csak most hozza forgalomba. Az *Omphale* című műről van szó, amelyet Jean- Baptiste Cardonne [1769] jegyezt, aki többé-kevésbé Gluck stílusában dolgozott, de szerintem sokkal jobb, mint Gluck. Elképesztő. Van a darab végén egy szerelmes duett, amely egyetlen nekifutásra Lully-tól Berlioz-ig ível! Ez valóban figyelemreméltó, és számomra azt a nagyon hosszú összefüggő folyamatot húzza alá, amelyet a Párizsi Operának immár 350 éve sikerül fenntartani. Ez a folytonosság soha nem szakadt meg XIV. Lajostól kezdve tartott egészen tegnapig.”

Érdekes tény, hogy Vashegyi az opera területén folytatott munkája során többnyire a koncertelőadások híve, így csak találgatni lehet, hogy miként viszonyul különösen a barokk művek manapság szokásos színpadra viteléhez. „Tudja, Magyarországon egyetlen állami operatársulat létezik, ami egy hatalmas intézmény. Hálával gondolok az operára, mert több száz színpadi előadást vezényeltem ott. Dirigáltam az összes Mozart-darabot, vezénylek Verdit és másokat, még a barokk művekből is jut nekem néhány. Csodálatos volt például megtanulni, hogyan kell ott vezényelni. De az opera rendkívül központosított, és 25 évad után idén először nem kaptam meghívást az Állami Operaháztól. Elfogadom a döntésüket. Az operamuzsika nagyon fontos számomra, és szeretnék még több színpadi előadást vezényelni, ha megfelelően összeállított, jó szereposztást, zeneileg felkészült stábot kapok, és a színpadi produkció nem megy a magas zenei minőség rovására. Az ember az Állami Operaháztól mindezt elvárná, de jelenleg ez nincs meg.

Vashegyi György és szólistái fogadják a tapsot Eszterházában

Nem véletlen, hogy az elmúlt tíz évben 19 francia operát vettem lemezre, és közülük egyetlen egy volt színpadi produkció, és az sem az operaházban készült.” Tehát véleménye szerint nehéz megtalálni a megfelelő operarendezőket, akikkel együtt lehet dolgozni? „A megfelelő operarendező megérti egy nagy operaszerző zenei nyelvét, és minden operaszerző, aki megérdemli, hogy annak hívják, a partitúra megkomponálásával javarészt eleve meghatározza hogyan állítsák színpadra a művet. Meg kell értenünk, hogy a zene

nyelve nagyon világosan ábrázolja, mi történik a szereplőkkel a színpadon, és akkor van probléma, ha a rendező nem érti, és szélsőséges esetben nem is szereti a zenét. Olyan produkciót nem akarok csinálni, amellyel nem értek egyet.”

Milyen ambíciói maradtak még Vashegyi Györgynek? „Igyekszem annyi ismeretlen jó zeneművet találni, amennyit lehet, és jól előadni őket. Énekesekkel dolgozni. Imádom az énekeseket – a feleségem, Szutrelly Katalin szopránénekes. Az életem emberi hang nélkül nem lenne élhető. Mindig nagyon örülök, ha olyan rendkívüli énekesekkel dolgozhatok, mint Cyrille Dubois és Veronique Gens.” Helyénvalónak tűnik a beszélgetést Kodály szavaival zárni, akit maga Vashegyi idéz a Haydneum gazdagon kidolgozott kézikönyvéhez írt cikkében. Ezek a szavak talán a saját filozófiáját is pontosan kifejezésre juttatják: *„Mechanizálódó korunk olyan úton halad, melynek végén az ember géppé válik. Ettől csak az ének szelleme véd meg.”*

Vashegyi György vezényletével mutatja be a Purcell Kórus és a Danubia Zenekar Michael Haydn „Andromeda e Perseo” című operájának koncertváltozatát a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémia Nagytermében, március 22-én. További részletek: www.haydneum.com